

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2022

6-son

(Noyabr-Dekabr)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

	Tahririyat	
	4	Ijtimoiy tarmoqlarda muloqot madaniyati
	TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI	
Z. Raximov	6	Oliy kasbiy ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuv-o'quv biluv faoliyatini faollashtirish omilidir
K. Mamatkulova	11	Individual ta'lim traektoriyasi tushunchasi va uning nazariy va amaliy jihatlari
T. Abdujabborova	14	O'qituvchining iqtidorligi-o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi
E.S.Yuldashev	18	Bo'lg'usi o'qituvchilarning kasbiy yo'nalganlik sifatlarini shakllantirishda muhim yo'nalishlar
M.A. Zokirov	21	O'quvchilarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish masalasiga doir
	TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI	
Z. Jurayeva	26	Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida texnologiya darslarining mavjud
X. Rajabova	31	holati va muammolari
F. Safarov A. Haydarova	35	4-sinf o'quvchilariga kishilik olmoshini tejab ishlatishni o'rgatish usullari
N. Istamova	38	Boshlang'ich sinflarda o'xshatishlar ustida ishlashning metodik asoslari
	TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT	
A. Xamrayeva	43	Refleksiv monitoring asosida oliy ta'lim talabalarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning adabiyotlardagi tahlili
H. Abjalova	46	Ijtimoiy hamkorlik asosida talabalarning pedagogik tayyorgarligini takomillashtirish
	ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI	
M. Ahadov	52	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida SCIENCE(tabiiy fanlar) fanlarini o'qitish istiqbollari
Sh. Allamova	56	Oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayoniga "Flipped Classroom" texnologiyasini joriy etish metodikasi
A. Babakeldiyeva	62	Ta'lim jarayonida o'yinlar va didaktik o'yinlardan foydalanish
	MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI	
A. Abduraxmonov	68	O'quvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda tarixiy yodgorliklar bilan tanishtirish metodining dolzarbligi
Y. Saparbayev	73	Milliy harakatli o'yinlarni o'tkazish metodikasi
	DAVLAT TILI BURCH VA MAS'ULIYAT	
S. Abdurayimova	77	Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqidagi sheva so'zlarni bartaraf etish yo'llari
	KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH	
X. Berdiyeva	80	Yoshlarni kasb-hunarga qiziqtirishning innovatsion usullari
	JISMONIY TARBIYA VA SPORT	
O. Abdullaev	85	Jismoniy ta'limda o'quvchilarning ruhiyatini tarbiyalash va irodasini mustahkamlashga yo'naltirilgan pedagogik jarayon asoslari

Shohista ALLAMOVA,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

OLIV TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM JARAYONIGA "FLIPPED CLASSROOM" TEXNOLOGIYASINI JORIY ETISH METODIKASI

Annotatsiya

Maqolada Elektron texnologiyalarning hozirgi rivojlanish darajasi ta'lim tizimining innovatsion jarayonlarga intilishi bilan birgalikda oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayonini o'zgartirish va talabalarning mustaqil ta'lim vaqtini optimallashtirish zarurligini haqida bayon etilgan. Shuningdek, maqolada aralash ta'limning eng samarali modellaridan biri teskari sinf modelini o'quv jarayoniga qo'llash usullari va metodikasi shuningdek afzalliklari keltirilgan.

Kalit so'zlar. Aralash ta'lim, online ta'lim, mustaqil ta'lim, teskari sinf.

В статье описывается необходимость изменения учебного процесса в высших учебных заведениях и оптимизации самостоятельного учебного времени студентов наряду с современным уровнем развития электронных технологий и стремлением образовательной системы к инновационным процессам. Также в статье представлены методы и способы применения к образовательному процессу одной из наиболее эффективных моделей смешанного обучения - модели перевернутого класса, а также ее преимущества.

Ключевые слова. Смешанное обучение, онлайн-обучение, самостоятельное обучение, перевернутый класс.

The article describes the need to change the educational process in higher educational institutions and optimize students' independent study time along with the current level of development of electronic technologies and the desire of the educational system for innovative processes. The article also presents the methods and methods of applying to the educational process one of the most effective models of blended learning - the flipped classroom model, as well as its advantages.

Key words. Blended learning, online education, independent education, flipped classroom.

C OVID-19 bilan bog'liq vaziyat aralash ta'lim kabi pedagogik hodisaga qiziqish ortdi. Aralashtirilgan ta'lim modeli so'nggi 10 yil ichida AQSh ta'lim muassasalarida faol rivojlanmoqda. 2013-yilda AQSh kollejlari va universitetlarida modeldan foydalanishning birinchi o'n yillik natijalari e'lon qilindi. Natijalarga ko'ra, so'rovda qatnashgan o'qituvchilarning 56 foizi aralash ta'limdan foydalanadi yoki foydalanmoqchi. Shu bilan birga, ularning 57 foizi aralash ta'limni "juda muvaffaqiyatli" yoki "muvaffaqiyatli" deb hisoblab, o'quvchilar tomonidan ma'lumotlarni o'zlashtirish yaxshilanganligini ta'kidlaydi. Ko'pchilik (83%) aralash ta'lim ularning o'qitishga bo'lgan munosabatiga ijobiy ta'sir ko'rsatganiga qo'shilishgan. Bundan tashqari, talabalar o'rtasida ham, talabalar va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir samaradorligining oshishi, shuningdek, o'quvchilarga yo'naltirilganlik, yuqori mahsuldorlik va natijada o'quv samaradorligining oshishi kuzatildi. AQSh Elektron ta'lim markazi tadqiqot direktori D.Morrisning fikricha, ushbu model ta'limga yondashuvni passivdan faolga aylantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu esa fan materialiga chuqur singib ketish hisobiga talabalarni kelajakdagi faoliyatga yaxshiroq tayyorlash imkonini beradi.

Ushbu tadqiqot ishida ma'ruza mashg'ulotlari uchun aralash ta'limning flipped classroom texnologiyasidan foydalanish jarayoni keltirilgan.

“Flipped classroom” atamasi inglizcha “flipped classroom” yoki “inverted classroom” atamalarining soʻzma-soʻz tarjimasidir. Oʻzgaruvchan sinfning oʻziga xos xususiyati – bu bilimlarni mustaqil taʼlimga oʻtkazish jarayonini toʻliq yoki qisman oʻtkazish. Shu bilan birga, boʻshatilgan dars vaqti tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiruvchi interfaol mashgʻulotlarga sarflanadi. “Flipped Pedagogika” kitobi mualliflaridan biri M. Lebrun yozadiki, teskari taʼlim aslida yangi usul emas, balki yangicha fikrlash usuli boʻlib, uning maqsadi oʻquvchilar bilan sinfda ishlashni optimallashtirish, fanni chuqur oʻrganishga qaratilgan sinfdan tashqari ishlardir. Oʻqituvchining vazifasi bir vaqtning oʻzida talabalarni sinfdan tashqarida mustaqil ravishda bilim izlashga undash, nafaqat maʼlumotni izlashga, balki uning ishonchligini tekshirishga, tahlil qilishga, tanqidiy tushunishga oʻrgatish, keyin esa sinfda muvaffaqiyatga erishishdir. Internet-texnologiyalardan foydalanishning eng ommabop modeli boʻlgan teskari taʼlim – aralash taʼlim shakli boʻlib, oddiy sinf xonasini quyidagi tarzda “aylantirish” imkonini beradi. Uy vazifasi oʻrniga talabalar Internetda qisqa video maʼruzalarni tomosha qiladilar – ular nazariy materialni mustaqil ravishda oʻrganadilar va sinfdagi barcha vaqt amaliy vazifalarni birgalikda bajarishga sarflanadi. “Keling, bir oʻylab koʻraylik: nega oʻqituvchi darsni oʻzgartirishi kerak? Ularni nima boshqaradi? Qiziqishmi? Tajriba? Yoki ragʻbatlantiruvchi omil oʻqituvchining oʻquvchilar bilan kundalik ishlarida duch keladigan muammo (muammolar majmuasi) mavjudligimi? Hamkasblar M. va J. Kurvits “teskari sinf” ni shu tarzda tavsiflaydi. Afsuski, ularning fikricha, bugungi kunda oʻqituvchi “bilim va axborotning asosiy manbai boʻlib ishlaydi, talaba esa isteʼmolchi va passiv tinglovchi-kuzatuvchi rolini oladi. Biroq, guruhda passiv ishtirok etish va eslab koʻchirish oʻrganishga hissa qoʻshmaydi. Albatta, har bir oʻqituvchi dars yoki maʼruza oxirida doimo hamma narsani boshidan oxirigacha tushuntirishni soʻraydigan talabalar boʻlishi bilan duch kelgan”. Ushbu texnologiya pedagogik jamiyatda faol muhokama qilinmoqda. Shunday qilib, Gurkova M.V. “Teskari sinf” texnologiyasi oʻquvchilarning uslubiy madaniyatini oshirish vositasi sifatida tavsiflanadi”, “Flipped dars” kabi texnologiyani joriy etish zarurligini tahlil qiladi. Muallifning fikricha, u zamonaviy taʼlimning asosiy vositalaridan biriga aylanishi kerak. Muallif materialni oʻzlashtirishning turli tezligining asosiy sababini koʻrsatadi. Anʼanaviy darslarda talabalar toʻxtash, qayta tinglash, darhol savol berish imkoniyatiga ega emaslar, bu holda video va boshqa oldindan yozib olingan maʼlumot manbalaridan foydalanish ushbu muammoni hal qilishga imkon beradi, chunki materialni istalgan vaqtda va istalgan qurilmadan qayta-qayta tinglash mumkin. Muallifning fikricha, bu holat talabani oʻquv jarayoniga masʼuliyat bilan yondashishga majbur qiladi, chunki uning darsdagi muvaffaqiyati uning uydagi tayyorgarligiga bogʻliq boʻladi. Remizova E.G. shuningdek, axborotlashtirish asrida, talabalar mustaqil ravishda maʼlumot qidirish imkoniyatiga ega boʻlganda, katta hajmdagi nazariy materiallarga katta vaqt sarflashning hojati yoʻqligini taʼkidlaydi. Uni mustaqil, istalgan joyda va istalgan qulay vaqtda oʻrganish mumkin. Albatta, oʻrganish jarayonida savollar tugʻiladi, ularni sinfda saralash mumkin. Muallifning fikricha, bu tarzda tashkil etilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarning katta hajmdagi nazariy materialni oʻzlashtirishlariga yordam beradi.

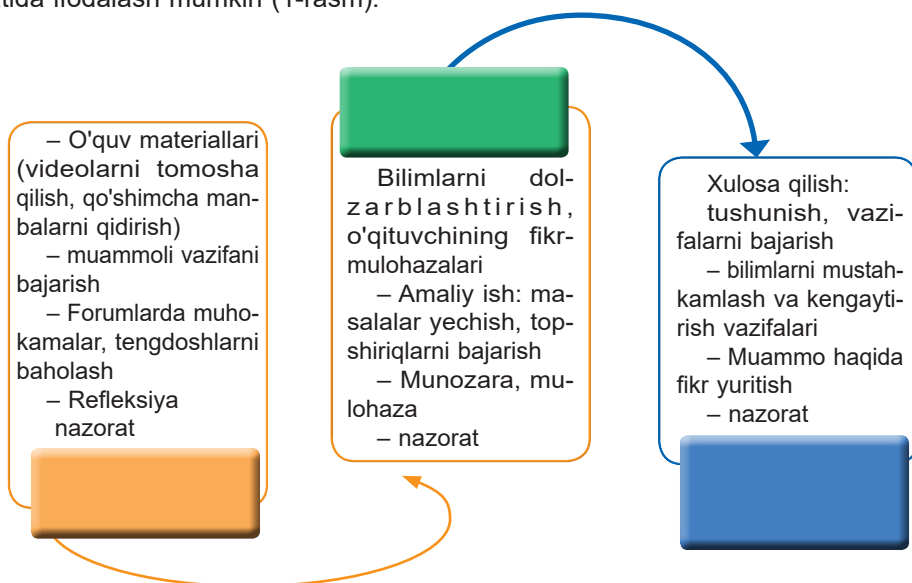
Shunday qilib, “teskari sinf” dan foydalanganda darslarning tabiati oʻzgaradi, chunki oʻqituvchi darslarni oʻtkazish, topshiriqlarni tekshirish va ijodiy ishlarni taklif qilishning faol va interaktiv shakllarini amalga oshirishi mumkin. Amaliy natija shundaki, oʻqituvchi nafaqat yangi materialni taqdim etish, balki tinglovchilar bilan muloqot qilish uchun koʻproq vaqtga ega boʻladi.

Tadqiqot metodologiyasi

"Testkari sinf" (Flipped Classroom) texnologiyasidan foydalanish, uning mohiyati ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlarini qayta tartibga solishdan iborat.

An'anaviy o'quv jarayoni (sinf ishi - sinfdan tashqari ish - sinf ishi) auditoriya (ma'ruza) jarayonida yangi materialni taqdim etish va tushuntirish, uni uy vazifasi sifatida mustahkamlash bo'yicha topshiriqlarni bajarish, so'ngra o'zlashtirishni nazorat qilishdan iborat.

"Flipped Classroom" o'quv jarayoni elektron muhitda (elektron kurs) mustaqil ishlashdan boshlanadi. Qoida tariqasida, bu muammoli vazifa bo'lib, buning uchun talaba yangi o'quv materialini bilan tanishishi va tushunishini nazorat qilish uchun 1 2 ta topshiriqni bajarishi kerak. Talabalarning elektron muhitda boshlangan mustaqil ishi darsda amaliy ishlar, muhokamalar bilan davom etadi. Elektron muhitga o'tish materialni ishlab chiqish va mustahkamlash jarayonida yana yakuniy bosqichda sodir bo'ladi. Shunday qilib, aralash modelni o'zaro bog'langan elektron va sinf komponentlarida amalga oshiriladigan "sinfdan oldingi ish - sinfdagi ish - darsdan keyingi ish" tsikli sifatida ifodalash mumkin (1-rasm).

1-rasm. Testkari sinf modelining siklik ifodalanishi

Auditoriyadan oldingi tadbirlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o'quv materiallari bilan tanishish (video ma'ruzalar, asosiy va qo'shimcha materiallar);
- berilgan mavzu bo'yicha insho (taqdimot) tayyorlash (turli mavzudagi turli vazifalar) va elektron muhitda joylashtirish;
- belgilangan mezonlar bo'yicha boshqa talabalar (kamida ikkita) ishiga izoh berish;
- mavzu materiallari asosida onlayn test.

Auditoriya darsiga talabalar mavzu bo'yicha zarur bilimlarga ega bo'lib va murakkabroq ma'lumotlarni idrok etishga, muhokamalarda qatnashishga va olingan bilimlarni amalda qo'llashga tayyor bo'lib keladilar.

Aralashtirilgan ta'lim bo'yicha sinf darsi sinfdan oldingi ish natijalariga ko'ra "talaba-o'qituvchi"ning fikr-mulohazalarini o'z ichiga oladi. O'qituvchi talabalarning savollariga javob beradi, nazorat natijalari bo'yicha aniqlangan muammoli masalalarni tushuntiradi,

talabalarning ishlariga sharh beradi. Keyinchalik olingan bilimlarni amalda qo'llash uchun amaliy topshiriqlar bajariladi.

Shunday qilib, "informatikaning nazariy asoslari" fanida sinfdan oldin bajarilgan topshiriqlar asosida guruh ishi tashkil etildi.

Dars yakunida olingan bilimlar onlayn test formatida sinovdan o'tkazildi.

Darsdan keyingi mashg'ulotlar elektron muhitda tashkil etiladi va mavzuni o'rganish jarayonini to'ldirish va o'rganilgan materialni mustahkamlashga bag'ishlangan. U quyidagilarni o'z ichiga oladi: uy vazifasini bajarish, test qilish, sinfdan bajarilgan topshiriqlarni yakunlash, yakuniy ishini muhokama qilish, o'zaro baholash va tekshirish va hokazo. O'qituvchi ekspert sifatida ishlaydi, u savollarga javob beradi va bajarilgan topshiriqlar bo'yicha izohlar beradi. Ma'ruza mashg'ulotlari teskari sinf modelida amalga oshiriladi. Unga ko'ra, talabalar o'qituvchi tomonidan taqdim etilgan nazariy materialni oldindan o'rganadilar va mavzu bilan allaqachon tanish bo'lgan sinfga kelishadi; dars vaqti o'qituvchi bilan birgalikda mavzuni tayyorlash jarayonida talabalar o'rtasida paydo bo'lgan barcha savollarni saralashga va amaliy masalalarni hal qilishda, laboratoriya va nazorat ishlarini bajarishda o'zlarini sinab ko'rishga bag'ishlanadi. Qoida tariqasida, nazariy material talabalarga turli xil video va taqdimotlar ko'rinishida taqdim etiladi, ular o'qituvchining o'zi tomonidan tuzilgan va saytda joylashtirilgan shuningdek, talabalarda resursga kirish imkoniyati mavjud bo'ladi.

"Informatikaning nazariy asoslari" fanidan darsdan keyingi ish doirasida talabalar sinfdagi ish natijalariga ko'ra, guruh taqdimotini ishlab chiqdilar, forumda joylashtirilgan boshqa guruhlarining taqdimotlarini sharhladilar va baholadilar.

Shu tarzda tashkil etilgan o'quv jarayonida mustaqil va auditoriya ishlari o'rtasidagi chegara yo'qoladi. Shu bilan birga, tizimni tashkil etish va dizayn jarayonida erishilgan elektron va sinf komponentlarini integratsiyalashuvi muvaffaqiyatning asosiy omillariga aylanadi.

An'anaviy ta'lim jarayonida "talaba-o'qituvchi" va "talaba-kontent" turlarining o'zaro ta'siri amalga oshiriladi, o'quvchilarning bir-biri bilan o'zaro munosabati asosan sinfdan amaliy mashg'ulotlarda amalga oshiriladi.

Boshqalarga o'rgatish orqali o'z-o'zini o'rganish jarayoni mavjud bo'lib, bu ta'limning eng samarali usuli hisoblanadi. Elektron muhitda muloqotni oshirishning yana bir jihati "Web 2.0" xizmatlaridan foydalanish asosida talabalarning birgalikdagi ishini tashkil etishdir.

Shunday qilib, loyihalash o'quv jarayonini tashkil etishning an'anaviy shakllarini (ma'ruzalar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari) elektron muhitda ta'limning o'zaro ta'siri turlari bilan muntazam ravishda almashtirishdan iborat. Bunday yondashuv ta'lim sifatini saqlab qolish va hatto yaxshilash bilan birga sinflardagi darslarning qisqarishiga olib keladi (1-jadval).

1-jadval.

An'anaviy turi	Elektron muhitda tegishli o'quv faoliyati		
	Faoliyat mazmuni	O'zaro ta'sir turlari	O'zaro aloqani tashkil qilish vositalari

Ma'ruza	O'quv materialini o'zlashtirish, videoma'ruzalarni tomosha qilish, o'zini o'zi nazorat qilish, darsdan oldin topshiriqlarni bajarish, o'zaro baholash, fikrlash	Talaba kontent: o'quv materialni o'zlashtirish Talaba – talaba: munozaralar, tengdoshlarni baholash va tengdoshlarni tekshirish Talaba-o'qituvchi: savollarga javoblar berish, fikr-mulohazalar	Elektron ta'lim resurslari, forumlar, wiki vositalari, hamkorlik uchun Web 2.0 xizmatlari, test tizimi, vebinar tizimi
Amaliy mashg'ulot	Masala yechish, hisoblash, hisoblash va grafik ishlari, muammoli topshiriq bo'yicha guruh va individual ish, loyiha faoliyati, munozaralar / bahslar / biznes o'yinlari, o'zaro baholash, ko'rib chiqish, mulohaza yuritish	Talaba kontent: o'quv materialini o'zlashtirish Talaba – talaba: munozaralar, tengdoshlarni baholash va tengdoshlarni tekshirish Talaba-o'qituvchi: fikr-mulohazalar, mini-ma'ruzalar, baholash	Elektron ta'lim resurslari, kompyuter simulyatorlari, simulyatorlar, forumlar, wiki vositalari, hamkorlik uchun Web 2.0 xizmatlari, vebinar tizimi, test tizimi
Labaratoriya mashg'uloti	O'quv materialini o'zlashtirish, kirish uchun testlar, virtual eksperimentlar, testlar, hisobotlar tayyorlash	Talaba kontent: o'quv materialini o'zlashtirish Talaba – talaba: tajribalar natijalarini muhokama qilish, hisobotlarni tayyorlash va muhokama qilish Talaba-o'qituvchi: fikr-mulohaza, baholash	Elektron o'quv resurslari, virtual laboratoriya qurilmalari, kompyuter mashqlari
Joriy va oraliq nazorat	Kollokvium, kompyuter testlari, testlar, yozma imtihon, tengdoshlarni baholash, vaziyat va vaziyatli topshiriqlar, loyihani amalga oshirish	Talaba –talaba: O'zaro baholash va ko'rib chiqish, muhokamalar Talaba-o'qituvchi: fikr-mulohaza, baholash	Sinov tizimi, kompyuter mashqlari, simulyatorlar, forumlar, wiki vositalari, Web 2.0 xizmatlari

O'qituvchi istalgan bosqichda talabalarning ishini kuzatish, nazariy materiallarga

havolalar sonini, video ma'ruzalarni ko'rishni, testlarni bajarishga urinishlarini kuzatish imkoniyatiga ega. U har bir talabaning ish traektoriyasini kuzatishi, talabaning seminarga tayyorgarlik ko'rayotganligini, topshiriqni bajarishdan oldin materiallarni ko'zdan kechirgan-qilmaganligini aniqlashi mumkin. Bunday tahlil natijasida har bir talaba ishining mustaqillik darajasi yaqqol namoyon bo'ladi, bu esa masofaviy ta'limda keskin bo'lgan talaba shaxsini aniqlash muammosini bartaraf etadi. Statistik ma'lumotlardan muntazam foydalanish tufayli o'qituvchi o'quv jarayonini boshqarish va sozlash, uni an'anaviy o'qitishda qiyin bo'lgan o'quv guruhining xususiyatlariga moslashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xulosa qilib, biz aralash ta'lim modelini aniqlaydigan asosiy jihatlarni nomlaymiz:

- talabalarga tayyor bilim berishdan yangi bilimlarni birgalikda ishlab chiqarishga e'tiborning o'zgarishi, bu o'qituvchining bilim tarjimoni sifatidagi an'anaviy rolining ekspert roliga o'zgarishiga olib keladi;

- nafaqat auditoriya ishlarini, balki o'quvchilarning mustaqil ishlarini ham tashkil etish, o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini faollashtirish, ularni o'quv jarayoniga jalb etish orqali o'quv jarayoni sifatini oshirish;

- o'quv jarayonining interfaolligi, shaffofligi, nazorat qilinishi tufayli masofaviy o'qitishning belgilangan modelining asosiy kamchiliklarini bartaraf etish.

Taklif etilayotgan o'quv modeli internet tarmog'ida o'quvchilarning yangi avlodi xususiyatlariga va ijtimoiy muloqotning yangi shakllariga muvofiq ta'lim jarayonini tubdan qayta qurish imkonini beradi. Bu universitet rahbariyatiga o'quv jarayonini sifatni yo'qotmagan holda optimallashtirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Борзова Т. А. Принципы организации СРС первого курса в технологии “Перевернутый класс” // Высшее образование в России. 2018. Т. 27. № 8-9. С. 80-88.

2. Стадникова В. Н., Паптян Т. Г. Современные информационные технологии и модель “Перевернутого класса” // Высокие технологии и инновации в науке: сборник избранных статей Международной научной конференции. Санкт-Петербург: ГНИИ “Нацразвитие”, 2020. С. 55-59.

3. Гизатулина О. И. “Перевернутый” класс – инновационная модель обучения // Инновационные педагогические технологии: материалы VI Междунар. науч. конф. Казань: Бук, 2017. С. 116-118.